

WWW.UNILIB.RS ИЗЛАЗИ

четвртком и недељом

ЦЕНА:

за 1 МЕСЕЦ 1 ДИНАР
или 1 КРУНАПреглагу примају све
поште у Србији и
иностраниству

ЗВЕЗДА

ПОРОДИЧНИ ЛИСТ

Претплату треба слати:
Стеви М. Веселиновићу
проф. БогословијеНЕПЛАЋЕНА ПИСМА
НЕ ПРИМАЈУ СЕ

Рукописи не враћају се.

УРЕДНИШТВО СЕ НАЛАЗИ:
Кнежев Споменик бр. 9.

БРОЈ 15 ПР. ДИН.

БРОЈ 15 ПР. ДИН.

* * *

Кад сунце тоне у рујно море,
И сухо лишће зашупти боно,
С црквице свете кад јекне звоно, —
Молитве шаљем свевишњем горе.

Природа склапа зенице своје,
Уморан цветак повија главу,
Лахор милује љубицу плаву
И носи небу молитве моје.

Ваздух се нија, — богиња слета
С висина рајских на земљу доле,
Да санком слади тугу и боле
Отровног злбом пакосног света —

Међ' звезде јасне ја видим Бога,
И чујем песму анђела свети',
С молитвом благом душа ми лети
И тамо тражи анђела свога.

Д. Ј. Дмитријевић.

СВЕКРВА

— СЛИКА ИЗ СЕОСКОГ ЖИВОТА —

— Јанко М. Веселиновић —

I

Оста Нера Мартићка удовица. Покојни њен Иван оставио јој је доста и у имању и у малу; али највеће благо, што јој оста, беше синчић Пера — дечко као златна јабука. Пера је био доста јатран, било му је скоро дванаест година, и већ је довршивао школу у селу.

Господе Боже, што ти је мајка! Гледа у Перу као у неку светињу, Боже 'прости, па га кити и одева као каквог господичића. Питају је жене:

— Мислиш ли се, Неро, удавати?

— Не мислим.
— А млада си још, јадна.
— Хвала је Богу.
— Доведи бар човека у кућу нека имаш мушку главу.
— Имам ја мушку главу, Богу хвала? — узвикује она поносито, па тек стане миловати Перу по свиленој косици.

Е, што јест — јест: али јој у нашем селу није било равне. Знаш ли што је пука сиротица — неког покојног Ранка Гоље кћи — ама је држање имала некако господетвено. Није она јорданила тим, па да човек рекне: ете, наишла се вила у чем' није била; није, брате. Она се није понела; таква иста била је и девојком; то и Ивану занесе памет, те не хте погледати ни једне газдинске кћери, него узне њу. Нико њу не виде босу и не очешљану, нико је не виде прљаву и исцепану, и ако је била убита сиротица. Паметна и мудра као видра: никад селом не пође ћак за њом. О свакој си девојци у селу могао по нешто рећи, а о њој никад. А добро се чувала од рђава гласа. Знаш, покојни Иван причао нам је једанпут како се запазио с њом.

„Приђем јој“ — вели — „па је позовем у коло. Она пође, ништа ми не рече. Кад се пусти коло, ја станем с њом па се станем шалити. Она ћути и ништа ми не одговара. Кад јекну свирала, ја је опет позовем у коло. — „Нећу, Иване, — хвала ти!“ Ја јој се маших руке да је силом повучем, али ме она погледа, ама некако онако, као отац кад ме за што прекореваш, па рече: — „Играла сам с тобом; ето и других девојака па играј с њима.“ — „Ама ја хоћу с тобом!“ — „Није то лепо од тебе!“ — рече ми — „Ја сам сирота девојка. Знаш ли шта ће све ово казати ако ја с тобом опет заиграм? Прођи ме се, па иди и тражи своју прилику!“ Лепо ме уби. Од тога часа више ми не сиђе с памети. И да је покојни бабо не испроси за ме, сишао бих с памети. Него, дао Бог, он неки паметан човек, па чим му рекох, он готов.

И у триста добрих часа! Како се некако Мартића кућа ускоро за тим ископа, би зло прошао Иван да је другу коју узео.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Али је она знала поштовати и уважавати своју срећу. Из сиротиње у имање, готово у бо гаштину; поред човека, који беше и паметан и леп, кога је она волела и који је њу волео — она осети сву срећу што је Бог може дати двоношцу. Није се умела ни могла уморити. Истина помреше старији, али они посташе само пажљивији и обазривији.

Дани су им пролазили у раду и пажњи. Домаћа брига и терет не дадоше им да се заносе лудоријама и да траће дане у бесмисленим препиркама. Слатко су јели залогаје што су трудом зарађивали; а тренутке одмора грабили су да добаце једно другом милосну реч.

Крајем прве године брачног живота њиховог благослови их Бог мушким чедом. Млади — луди, они још и не разумеваху какав је и колики је тај дар Божји; тек опет у Нерином срцу и души јавише се неки нови осећаји. Као сироче она није имала ни детинства — као што се није надевала — па није имала кад градити „младе“ и китити их (Или је радила у кући, те матери помагала, или је ишла за туђом стоком по пољима и потесима). Није дакле имала кад, као њене срећне друге, играти се игром као женско чељаде, од детета учи да брине бригу материнску. Тек, тек опет — у њеном се срцу отвори један нов извор љубави према овом нејаком црвићу. Она се сећала свога детинства и оне детинске радости, коју је осећала, кад је мајка помилује или пољуби. И она се над колевком малог Пера претвори сва у срце и у милошту. Сваки слободан тренутак лебдела је над његовом колевком; говорила му, певала, смејала се и дерала се као луда од радости кад се дете први пут на њу насмешило.

Шта и шта пута дозвала би и Ивана.

— Ама, шта ћу ти?

— Ходи да видиш.

— Шта?

Па се дигне и приђе јој.

— Погледај како се смеје.

— Ти си гуска, а оно је гушче! — пресудио би Иван, па би се вратио да се одмара.

Сваким даном расла је и љубав њена. Она је прожмала и испунила јој и душу и снагу. Све друго било је за њу од мање вредности. Не би она за живу главу недељом или свечаником оставила детета; шта више играње с њим беше јој као неко празновање. Па баш и да би се нашао ко да се око детета нађе, она му не би веровала, јер јој се чинило да то нико као она не уме. А сем тога и бојала се да јој ко дете не урече, да му што не уврача, као што има бездушнога света.

Дете је проседило, пропузило и проходало. Све су то биле радости које само мајке осећају, јер је њих једине Бог благословио да осете. Требало је чути је како брбља с њим, како га вода, како га учи да љуби у руку и у образ, требало

је то све чути, видети — па би тек онда могућно било сазнати колико је срећна Нера.

Крајем треће године нађе јој се женско дештење. Али с њим не беше срећна: умре после неколико дана.

Плакала је за тим малим црвићем као луда, али чим се предуже она опет руке око Пера састави.

Учила га је свему, чему је мислила да треба да га научи. Сама му је претходила примером. За све што је добро упућивала га је да ради, а од онога што не ваља одучавала га је једном једином заповешћу: *не ваља се.*

До своје шесте године Пера је много што шта од матере научио. Научио је *да се не ваља леновати, да се не ваља будан у постељи лежати, да се не ваља туђе дирати, да се не ваља другог нападати, да се не ваља инатити, и многе и многе ствари, што човеку у животу могу немира или штете нанети.* А тако исто научио се и свему *што се ваља.*

Кад је ушао у седму годину опреми га Нера весела срца да га „на школе даде“. Али тамо нађоше да је још нејак и да може почекати.

Онда Пера пође помагати и оцу и матери. Још од пре он јој је био десна рука: да накупи иверја, да опотне лонце, да наломка сувади, да припази да врана не однесе које пиле, (ту га је мати научила бројати), да одлучи јагањце, да купи пљиве и друге ситне послове; сад је почео и с оцем ићи за плугом те је гонио волове; онда је чувао и напасао марву и пуно, пуно послова вршио, за што би нарочит слуга требао.

У томе пословању прођоше му и седма и осма година. Тек у деветој ступи у школу; али тада више не беше дете, с којим се могло играти; већ је прилично оумдрао, па се и стидно.

Међу тим деца се Нери никако не држаху; родила је још двоје, али помреше мала и нејака.

Није то било лако ни Ивану ни њој, али су око Пера руке саставили, те се молили Богу да им бар њега одржи.

Кућом се паметно руковало; поред свега што је тако мало руку, Иван је свуда стизао, са својом честитом Пером, те је успео мало и да заокружи имање.

Е, али — „ум за морем — смрт за вратом.“ Једног дана закуња Иван. Ухвати га некаква грозница; онда удареше га сандије и он — умре; не помогоше ни толике врачаре, па ни сами доктор: оде, веселник, Богу на истину.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

НА ТВОМЕ ГРОБУ

Жалосној врби грање силином ветар вије,
А под њом хладна земља најбоље срце крије.

По твојем гробу лепо, мирисно цвеће цвета,
Ал' оно нема сјаја — мори га гробна сета.

Од људи нико не зна, ко у том гробу лежи —
Свакоме чак и мис'о од црне смрти бежи.

Ал' ја на твојем гробу сузама Бога молим
За покој души твојој... јер ја те и сад волим.

Доб. В. Бакић.

ГДЕ ПОМОРАЊЕ ЗРУ

од
Н. А. Љејзина

(СВРШЕТАК)

LXXVIX

Пут из Венеције преко Понтебе у Беч —
један је од најлепших жељезничких путева. Он
пролази кроз дивље, неприступачне планине.

Наши путници се кренуше из Венеције једног
лепог и топлога јутра. Било је више од 12 гради
топлоте. А кад наступише планине, осети се нагло
хладноћа. Глафира Семјоновна огрте се топлом
хаљином. Супруг њен и Коњурић, ако и беху
угрејани коњаком, што га носише собом у значај-
ној количини. — такође набацаше на плећа своје
капуте. Код Понтебе на висовима опазише снег.
Одатле снега беше све више и више. У вагонима
незагрејаним осећала се јака хладноћа.

— Руски дух дише... радосно рече Коњурић,
кад кроз прозор спази дубок снег. Из ручнога
пртљага извуче он тада свој црвени покривач и
њиме умота ноге.

— До рускога духа је још врло далеко —
одговори му Глафира.

— Ја велим због снега, матушко. Ово је исто
као у нас, у Русији православној. Где, какви су
сметови.

У Понтеби је талијанска граница. Туда се
пређе без особитих догађаја. Глафирине чипке
пренеше се без царине. Она беше сва блажена
због тога.

У Пантафелу, где променише воз, већ се зачу
немачка реч, појави се пиво у чашама; на сваком
кораку видиш Тиролаца у оригиналном шеширу
на глави. Дежмекасте Тиролке носе и продају на
црну хлебну комадиће шунке, танке као писаћа

хартија. Вагони се истина загревају, али опет у
њима беше хладно. Глафира Семјоновна се замота
у што је год могла и завали се на диван да спава.

— Ех, како би нам сад добро дошли наши
капути, а ми их стрпасмо у багаж! рече Коњурић
седећи у капуту и покривачу, набаченом на плећа,
и уништавајући на мах три комада тиролекога
хлеба са шунком, пошто их је најпре наслагао у
гомилу. — Колико нам треба, матушка, до руске
границе? запита он Глафиру.

— Четрдесет и осам часова, беше одговор.

— Свега? Ура!. Чим стигнем на границу,
одмах шаљем жени милу депешу: „Идем с љубављу
жив и невредим у целом свом саставу. Изиди,
супруго наша љубазна, те предусретни свога мужа
на станици.“

— Што ће ти тако дугачка депеша? Знаш
ли ти да то много кошта? примети Николај Ива-
новић.

— Пљуни!.. На рулету у Монте-Карлу пет
стотина пута више се посејало и дало црвеноно-
сим банкарима; дакле, што би се жалило за дир-
љиву депешу жени? Двадесет и пет рубаља ћу
дати на то, само да буде што дирљивије

Сутра у јутру стигоше у Беч. Глафира Се-
мјоновна одржа своје обећање и они не остадоше
у Бечу, него ручаше на станици, искапише не-
колико чаша пива, па се кренуше даље на пут.

— Налипаћу се чаја на првој руској станици!
виче Коњурић. — Знате ли, људи, да ме утроба
мучи, — ето докле сам дотерао без чаја толиким
постом?... Сад ћу се бар напарити до миле воље.

На станицама даље од Беча стадоше се јав-
љати међу момцима Словени. Они знадијаху по
неку руску реч. У Галицији се већ могло лепо
споразумевати.

Коњурић плива од милине.

— Почели су већ разумевати руски. Ево ода-
кле мирише Русија! рече он, вративши се с једне
станице у вагон. — Неки Чивутин ми промени
руски новац у овдашње паре, и руски говори не
може бити боље. Мора бити да је близу Русија
православна. То осећам додаде он и заурла руску
песму:

„Конченъ, конченъ дальній путь,
„Вижу край родимый!
„Сладко будетъ мнѣ отдохнуть
„Съ подружкой милой.“

Приближише се руској граници. Николај Ива-
новић се осмену, па ће рећи:

— Кроз четврт сахата биће: збогом аустриски
„гуљден“! Здраво руска рубља! И онда ћемо ба-
цати петак (пет колејки) за чашице ракије и
двајестак за чај.

Коњурић развуче уста до уха.

*

Стигоше на руску границу. Указа се руски
жандарм, затим војници пограничне страже са зе-

Воз иде лагано. Чу се руска реч: неки радник е плехом на грудима цигански се грди е неким.

— Наши се грде.. Ту смо .. шапће Коњуурин и заустави дах

Воз стаде. Коњуурин се прекрети. Прекрестине се и његови сапутници.

— Је ли вам мило? пита Глафира.

— Блаженствујем... вели Коњуурин. Одмах шаљем жени дирљив телеграм.

— Склоните подаље то парче свиле, што носите жени.

— У недрима је, не брините.

Прегледаше пасоше. Прегледаше пртљаг. Извршише се све формалности и наши путници уђоше у бифе.

— Чаја! Чаја! Три чаше чаја! Мени самоме три чаше! виче Коњуурин служи. — Па онда хартије и мастило. Телеграм ваља написати

И он халапљиво нагрну на чај, сипајући га из чаше у тањирџи: пије, жеже се и пише телеграм. Телеграм беше голем и почињао се изразом: „супрузи нашој љубазној е љубављу ниско се клањам од неба до земље“. Телеграфиста се насмеја кад га прочита и узе за њ четири рубље и још нешто јаче.

Зачу се звоно. Седоше у руске вагоне. Воз пође. Коњуурин се опет прекрети

За 48 сати смо у Петрограду, говорио је он. — А то значи, да ће ме кроз 48 сахата дочекати у Петрограду женица моја љубазна

Али, Коњуурину се спремао изненађење пред Петроградом.

Кад је воз стао у Лузи и Коњуурин изашао е Ивановима на станицу, одједном повика:

— Гле чуда! Жена ми је овде! Дошла, голубица, да ме предусретне. Мила, паметна жена!

И он лактовима прокрчи себи пут кроз свет, па се баци у наручје некој пуној жени у годинама, која носаше хаљину куном постављену и мараму на глави.

Наста дирљива сцена виђења. Жена љуби Коњуурину и вели му:

— Будало никаква! Што си ту браду сасекао?

— Море, мани се. Неки Француз, подлац, на француској земљи, састриже ме на француски начин, одговори Коњуурин. — Вар да ме је запитао.

Али, то још није ништа! У тим земљама, мила моја, пели смо се под небеса и спуштали под земљу, тако, да ваља славити Бога што је глава остала на раменима. А брада? — Брада ће опет по руском начину порастити.

Од Луге до Петрограда Коњуурин је већ путовао у друштву са својом женом.

ГОСПОЋИЦА ФЛОРЕНТИНА

СЕЦЕСИОНИСТИЧКА ПЕСМА У ПРОЗИ

Госпођица Флорентина, из дивних предела тиролских Алпа, на којима расте цвеће, што даје мирис Шпајк-сапуну, на цитри свира. Снажним претима горштака девојке, удара она у танке жице и изводи песму: Суво пруће руке моје, — коју је научила под бедемима београдског града, кад је ноћи једне, при пуном месецу, уживала природу са рицарима у црвеним панталонама.

Поред ње седи паланчанин Славољуб, са лица му зној капље, лева му је рука око њеног струка, а у десној литар вина држи, па певуши уз тихе звуке старе старе цитре Флорентинине.

Кад доврши Флорентина свирку, Славољуб главу јој на раме наслонио па је поји из буклије вином, које јој се и у недра лије. Колико јој Славољуб у бело грло вина сипа, толико у Флорентине јабац искаче, не стиже јој гутљај за гутљајем, па када је литар искапила, Славољуба је она пољубила.

Брише уста паланчанин Славко, а бриљант му на прстену блиста, те засену очи Флорентини. Смрче јој се пред очима, руку диже и прстен му скиде, па га меће у бела недра своја. Знам шта хоћеш, паланчанин мисли, — слабо, бога ми мога. Тај је прстен многе намамио, намамио па их преварио И наше су уздицале за њиме, и писма ми писале, банке захтевале. Кад је бриљант као у буљине око мисле оне, пуи је Славко пара; али умро мајстор што банке правио, а свињама Мацар непријатељ, па вечера и буклија вина, доста и довољно и мени и свима.

Што ћутиш, Србине тужни, Флорентина пита, хоћеш да ти и певам и свирам, хоћеш да те љубим, хоћеш сладост да пијемо? — Дај ми прстен. Славољуб јој вели, па да уживамо до зорице беле, и у Топчидер водићу те, лице да мијеш, хладне воде да пијеш.

Госпођица Флорентина на врата погледа — дете јој се пробудило, па дошло, матер тражи: Мамо, ја сам гладна, ћерчица јој вели, не могу да спавам. Гле колача на столу, дај ми чико мало! — Сажали се Славољуб. мека срца био, па де тету колач даде и у никлу грош, а матери банку пружи, па оде без збогом и прстен заборави.

Сутра дан је Славољуб прстен Насти показивао, а госпођица Флорентина на путу је била, у тиролске Алпе, краве да музе, ементалер да прави...

Онај лањски матурант.

АПОСТОЛ

1890.

ГЕРХАРТ ХАУПТМАН

Доцно у вече дошао је у Цирих. Соба на тавану код „Голуба“, парче хлеба и студена вода. пре него легне, било му је доста

Спавао је немирно. Устао је пре четири у зору. Глава га је болела, мислио је да је то због јучерашње возње. Требало би имати нерве као конопце, па да човек издржи тако што Мрзео је жељезнице, па оно праскање, луку, клип-клап, уз то и слике које пролетају муњевито; — мрзео их је а с њима и све друге тобож тековине ове на-дри-културе.

Помислите преко Готхарда сам... баш је невоља проћи Готхардом: седиш, лампа шкиљи и трепери, а знаш, да је над тобом грдно камење. Уз то и концерат, а срж ти у костима задрхти од тога. Беда, да полуди човек! Обузе га страх, нека плашња, не би могао да поверујеш. Па кад треска ишчезне, па се понови, прође као пакао читав, луди и бесни, да све у човеку помути.. О нигда се више не бих возио Готхардом!

А човек има само једну главу. Па кад се она једном помути — та кошница унутра — онда је ни сам ђаво неће моћи утишати: све је прешло своје границе, изгубило природне димензије, уздигло се, постало нешто и има своју вољу

Целу га је ноћ мучило и кињило; е већ је било и доста. А хладно свеже јутро већ учиниће своје. У осталом он ће пешице одавде у Немачку.

Опрао се, навукао одело. Везујући сандале, сену му кроз главу мисао, како је дошао до овог одела, чим се разликовао од свих осталих људи: и мајстор Дифенбах се јави и прође. — Па се сети ране младости: види, како иде у школу као обично — а ћела очева вири иза тезге и осмехује се благо и руга синовљевој ношњи. А зар није мати свагда говорила, да није хипокондричан. И ћела и млађано лице мајчино једно поред другог несташе. Грдне ли разлике, Боже! Чудо да то није никад раније приметно.

Сандале је попритегао. Једном везом притеже мантију а око главе подвезу.

У трему је било старо огледало. Застаде за часак да се погледа. Гле! — па он одиста изгледа као апостол! Света, плавичаста, дуга коса, пуна, гргурава, риђа брада, лице смеоно, сигурно па ипак неисказано благо, бела кацуљача калуђерска, окретан и еластичан, прави војник, па тек тако лепо, оштро лице.

Огледао се и би му мило. А што да не? Што да се сам себи не диви, та и он је још једнако обожавао природу? Трчао је по свету с чуда на чудо, религиозни би га жар по кад и кад обуз-мао, кад би видео што, док други на то не би ни

мотрно. У осталом јутро је било лепо. Неко би чак помислио да веза око главе не да коси да лепрша; а што је личила на светитељски нимбус, то је тек онако; светаца није било више, или боље: нада свим је у природи нимбус, и над цветком и бубицом, а не би имао ока онај, који га не би приметио. —

По улици нигде никог: само је сунце сијало своје зраке по њој; овде онде пала сенка по преко какве велике кућетине. Сави за бошак; улица је водила к брегу; пео се већ горе путем крај њива и воњњака.

Час висока кућница у старом стилу, узана ба-штица препуна цвећа, па њива, или виноград. Ваздух је био општар и чист, овде би онде зам-писоао дивно бели јасмин, плави јоргован или жути шебој; удисао је овај пријатан мирис, као кад човек пијуцка добро, старо вино.

Милина га обузимала на сваком кораку; бивао је слободнијим.

Као да му је неко три из срца ишчупао, би му, гледајући мирно и слободно. Нестаде мрака у души његовој, обузе га свег светлост с поља. Главине жутог маслачка, као безброј малих су-нашца, посути по зеленој, бујној ливади засле-пише га готово. По дрвљу начичкано цвеће, а сунце би једва продрло кроза њ на ливаду; златне тачкице сјале су се по њиви. А јасика мирисала је по пољу као мед слатко. Па колико је тек жи-вота, угодности и марљивости било у зујању раних пчела

Пео се пажљиво само да не би ништа повре-дио ни уништио, што је дисало животом. Обишао би и најмању бубицу, планио се насертљиве зоље. Волео је комарце и муве као браћу, а убити — па и буба мару — мислио је е је највеће зло-чинство.

Цвеће, полуувело, које је дечурлија ишчупала и бацила по путу, подигао би и бацио у бару. Никад није брао ни руже ни љубичице да се за-кити Гнушао се венаца и кита; нека је све на свом месту.

Био је задовољан и весео. Једно је жално што себе није могао да види. Он сам корача уз-вишено, усамљен тако рано по брегу: диван би био мотив каквом великом уметнику — и слика му се указа у манти његовој

По том се обазре, да види да не бди зар већ која људска душа, да га не гледа што. Али нигде никог.

У то већ започе опет чудновато брујање — да ли у уху или у глави, где ли, није знао. Већ неколико недеља како га то мучи. Сигурно навала крви. За то треба јурити, трчати, напрезати се, треба крв да потече у жилама.

И убрза да корача.

Постепено па мину куће и кровове. Стаде и гледаше пода се сву величину. Поче да дрхти од узбуђења. Осећао је да је ужасно понижен, смрв-љен пред овом величином. — Дуго је гледао на-около — чак и врхове брегова са оне стране, по

цијим се окомцима зеленило цвеће — Доле, у шарено и плаво језеро украј долине; цветне обале како избијају из језера, а по њима се осуло, докле оком погледаш цвеће и трава — прави њилим од свакоје траве и свакоје шаре.

Овде онде кућице, виле, села, прозорчићи сјаје, а бљеште црвени кровови и куле

Тамо опет далеко на југу сиви облак покрио је језеро и небо, не видиш ништа више; али над њима, беле се као сребро спрема плаветнила не бесног, као како прилике вире у дугим редовима, који се губе и ишчезавају — као како богате ризнице — врхови снежних брегова.

Гледао је тамо дуго — уочено. Кад га и то остави, попусти све у њему. Све меко, отромбољено. Сузе, плач и јецање

Ишао је даље.

Из шуме букове чу кукавичино кукање: истоветне две ноте, које се понављају, престану, да би опет понова започеле. Ишао је даље замишљено, задубљено.

И мистериозне дражи природне и ако се већ свикао на њих, нису га никад тако као сад дирнуле. — А то је само јачао његов осећај природни. Ништа појмљивије и на што лупати главу којекаквим хипокондричним мислима. У осталом почео се у њему концентрисати, добијати облик, расти. И не прође ни минут, а већ је све у њему ојачало.

Заста, гледајући и даље. А варош доле и привлачила га је и турала. Као сиви, одвратни димњак учини му се, као краста, која би и даље сатирала, камење на камење, мало јадног зеленила овде онде. Тек је сад схватио да је човек најопасније чудовиште. Да како, извесно: где и вароши нису ништа друго до гукe, израсли културне.

Кад их само види, згади му се и тишти га.

Дошао је у шуму; седе. Пружио се колико је дуг, главу наслонио баш на саму земљу, удишући мирис траве и земље, пред њим зелено класје, и он је тако ту лежао. Обузе га нека радост изнутра, љубав, која је расла, нека блажена срећа.

А букве као сребрни стубови. Над њим балдахин зелени, кроз који је сунце зарило, таласа се, мирише миром и опија; око њега песма, радост, клицање и ашковање тица. Склопи очи, предаде се срећи. — — —

У то помисли на сан прошле ноћи; из прва неко чудно расположење, лунање срца, узвишеност, све га то дражило да размишља од куд то. Најзад се сети: — измеђ дана и вечери. Бескрајан, прашињав талијански друм, жега да те Бог сачува. Сељани се враћаху са њива, поцрнели, шарени, у трабама. Људи, жене, деца, очи им црне гледају са вером у њ. Жалосни шеширићи на њима. Чује се из даљине просто бим-бам Ave Maria са звонаре. Он прашињав, уморан и гладан и жедан. Корача лагано, људи падају на колена, крше руке,

моле му се. Он се осети великим, топи се од милине.

Лежао је и једнако гледао пред собом ту слику. Језа, неки чар, божанска моћ рили су по њему. Уздиже се до Бога.

И стукну упропашћен, кад отвори очи. Као стуб из воде појави се и нестаете.

Запиткујући се и одговарајући сам заје дубоко у шуму. Корио је себе због лудог сна; та он није тако хтео. Осећаји га толико обуздаше да се поплаши, али ипак, могло је бити да је страх тек онако дошао

А страх је све више растао, ма да је све више био уверен да је без узрока.

Они су га одиста обожавали, Талијани, чија је села пропешачио, дошли су, да би им благословио децу. А што да их он не би благословио, кад и други могу?

Та он им је бар нешто — о много више имао да јави по они. Само једну реч, једну једину чудновату: Мир! У тој једној речи било је све — све — све.

И свет заудара на крв. Крв је текла поточима, а то је знак боја. Чуо је како уји непрестано, у сну и на јави. Брат брата је убијао, сестра сестру. Све их је љубио, видео како се крве, а срце да му препукне од очајања и бола, руке је кршио.

Само кад би могао да проговори гласом грома то је једино желео. Усред битке веље, на литици, сви га виде, он стоји они вичу и машу. Опоменути их да се не крве међу се — показати им пут вечитом миру, ето то је савест хтела.

И он је знао пута. Пролазиш вратницама, на којима стоји исписано: природа.

Обузе га храброст и ревност, истискоше из његове душе плашњу. Ишао је, а није знао куд, проповедао у духу свему народу: ви сте пијанице и арамије. На вашим столовима канибалски сјаје лешине животињске. Оканте се ждерања! Оканте се безбожног клања и мучења! Храните се плодовима земним! Своје свилене кревете јастуке, скупоцени намештај, одело, покушите све, запалите да пламен лиже до неба, сагорите! Па кад сте то учинили, онда дођите — дођите сви и бедници и мученици пођите за мном! Одвешћу вас у земљу, где пасе јагње крај вука, где су змије без отрова и пчеле без жаоке. И изумреће ту мржња у срцима вашим, оживеће вечита љубав.

И срце му се надимало. Бујица речи нагрну, речи којима је тешио, казнио, опомињао. Све га обузе страх. Силовито га обузе жеља, да испоји сву своју љубав и чежњу. Мислио је да мора проповедати и дрвима и тицама. Снази говора његовог не би се смео нико одупрети. Веверицу би, која је скакутала међ грањем, једном речи опчињено и она би полетела њему само да је хтео. Знао је то, по све сигурно је знао, као што се зна да камен пада кад га бацаш. Осећао се свемоћним; осетио је свемоћ истине.

Од једном преста шума. Готово уплашено заслепљено, као неко, који се из рудника помаља, угледа свет. Али ипак је деловало. Од једном је знао куда ће поћи. Силазио се доле јурећи и скачући стрменитом стазицом.

Као војник који јури а циљ му пред очима, такав је себи изгледао. А једном кад потрчиш, тешко ти је после задржати се, а брзо кретање пробуди нешто: неку жељу, одушевљење, лудорију.

Дође себи и стидео се, како јури низ брдо. Хтео се уздржати, стати, али доцкан, таласи су разорили насип. У дну душе нестало страха, ужасног, незнаног чуђења.

А тело, као нешто за се, беснило је, ослободивши се веза. Млатао је рукама, шкрипао зубима, ударао ногама о земљу. Смејао се — смејао се на глас, није могао уздржати.

Уздрхта кад дође себи. Обавио се био око младе лице — то га дирну страховито. Пажљиво корачао је даље, бојећи се да се не поврати незнано, ужасно. Али опет се ослободи и сад се смејао само свом лудом страху.

Корачајући подједнако, опазив прве куће, сети се свог војаковања. Охоло, као што потпоручик корача поред трупе, улази у варош са свирком. И није готово на то ни мислио добро, а већ осети како га жмарци обузимљу због силне бубњавае; а колико је само пута због тог фантазирао. Хорила се у његовом уху, кораке је удесио према њој, испрсио се, главу држи у вис. Победоносни осмејак лебдио је око његових усана, очи му се сјајиле. Тако корача и прислушкује; чуди се како разуме сваки тон, оваки акорд, како сваки инструменат распознаје, па и саме таламбасе. Није знао, да ли да се том радује или узнемири. Наравно за то је био обдарен. Волео је музику. Сигурно би саставио славна дела. Боже, колико ли је славних мисли само пропало тек онако. Али то му је са свим свеједно. Вештина је лудорија, отров. Требало је нешто прече извршити.

У суерет му ишло девојче у плавом капуту, са ружичастом марамом на грудима, у руци јој канта млека. Погледа је и опази како она заста за часак, кад га је видеала. Гледала га је изненађено. Она га поздрави понизно, а он прође одмерено и озбиљно, благодарећи јој.

И све од једном умуче у њему. Мислио је на бескрајну васељену. Па и ако је чуо свирку у ушима, то није свакако биле земаљске мелодије. Осећао је као да босоног иде по води. Кочоперан и охол, а после је себе самог опоменуо да се понизи; чим то учини, сети се доласка Христова у Јерусалим, чу и речи: „Ето краљ твој долази благо и тихо; теби Јерусалиме“.

Дуго је осећао како га посматра девојче. Ишао је све средином друма па и доцније кад сави за ћошак у улицу широку и чисту. Као да га је нешто гонило, понављао је: „Краљ ти твој долази.“

И дечасти су певали ово. Још му је стајало

на језику. Чуо је само на даху свом. Уз то алилуја, клицање, врбине гранчице, бледа и јадна лица. Па опет ужасна тишина — самоћа.

Погледа сав изненађен. Свуда као пусте кулисе. Камене куће и лево и десно, немо, сањаљачки. Замислио се. Али куд је пукло да пукло, привикну се већ и на то. Види се да је мален, присто почиње трезвено да гледа.

Овде онде отвори се прозор. Извири глава служавчина, пролупа јастуке. Бак, припураст, усне му се надуле, сигурно Рус, прави себи цигару на прозору. Улица оживе. Очи оборито о тле, па ипак крадимице гледа час овде час онде. Опaziо би како се неко смеје дреко. Или, како би неко престао да се руга изненађен и потрешен. Али за њим осуло би се ругање, стали би да говоре јетко и безобразно.

На сваком кораку, под толико силним ударима и пецкањем, почео је трезвеније да мисли. У грлу га ухватио грч па ни да мукне. И стара се горка, без наде, туга онет вратила. Као какав зид не можеш је прећи, оставила се пред њим ужасна заслепљеност људека.

И по том му се учини, да не вреди претвараги се. Та зар није био тапте, малене, незнатне природе. А баш је и право, што су га исмејали, ругали му се. Осети жељу да побегне са очију света, да се сакрије, забије негде и да на ма који начин учини једном у опште крај свом животу. Мучно га је стид и срам, као кад варалицу улове у лажи.

РАЗОРУЖАЊЕ

(наставак)

Али и финија, вештија расуђивања, која имају претензија да се назову научна, у заштиту рата с гледишта дарвинизма, оснивају се у суштини на игри речима и бркању појмова. Речи борба потпуно произвољно придева се смисао боја. Међутим форме и начини борбе су веома различити и опстанак једног или другог начина опредељава се *даним условима*. Казати, да ће при свакојаким условима постојати један и исти начин борбе — значи нарушавати основно правило научног и опште логичног мишљења које гласи: подједнаки услови дају увек подједнаке резултате. И обратно: при различним условима резултати ће бити неизбежно различити. Кад људи немају од куд да набаве хране, они једу један другог. Ово се виђа код многих дивљака или за време страшне глади која је у старо време пустошила Европу, или у случајима бродоломља итд. Но изводити из овога да ће људи увек јести један другог, и ако би им се амбари разламали од жита, — то је у најмању руку неоптимоумност. Међутим расуђивање

дарвиниста, приврженика рата*) своди се такође на неопштроумни закључак. Узима се један, из облика супарништва — рат, облик чисто зоолошки, и хоће да нас увере да ће баш тај облик увек, при свима условима бити фактором прогреса, па чак и онда, кад би се јавили нови куд и камо јачи фактори.

Борба, у смислу супарништва народа и појединаца увек ће остати као основни покретач прогреса — то је истина. Она се и не прекида ни за минут. Но какви облици борбе излазе на прво место у наше време? Земљорадници се утркују који ће од њих пре да произведе нове сорте жита, које дају баснослован берикет; техничари се такмиче да смисле начин производње, који ће труд десетоструко олакшати, а производњу појачати стотоструко. Научењаци се упињу да пронађу бактерију ове или оне болести и средства против ње.. Ревновање, супарништво, борбу, препирку око „пријоритета“ видимо на сваком кораку. А какав је резултат? Победилац — Пастер Хелмхолц, Едисон, — добија лаворике, тамњан и све што припадаје победиоцу, а побеђени... користе се његовом победом и његовом помоћи увећавају своју имућност. У тој борби победилац не сабија побеђенога у козји рог, не везује их у врећу, не меће их под пресу — напротив, он се јавља као до бротвор побеђених. На име ови облици супарништва излазе на позорницу у наше време, отискују на последње место зоолошку борбу за опстанак.

(Наставиће се)

КЊИЖЕВНОСТ

Дело. Изинила је мајска свеска овога јединога и одличнога месечника, под уредништвом г. Љ. М. Давидовића. И одмах да кажемо, без резерве, да је одабрана и равноврсна садржина најбоља препорука новоме уреднику, који, у колико знамо његову вољу и енергију, неће изневерити *Деловиш* задатака но ће их, ако смемо судити по овој свесци, још више уздићи, тако да она позната фраза, како је то најбољи југословенски *Revue*, постане још и истинита и тачна, ако и у колико то није била. — Овде се срећемо с нежном песмицом г. Митровића „*Вила једном ружа једна*“, и лепим стиховима с познатим мотивом о Прометеју од г. Одавића (*Прометеј*). Од прозе белетрије наилазимо на нов роман г. Матавуља *Десет година у Мавританији* који ће бити, колико се да видети по почетку, један од лепших, да не кажемо најлепших, његових састава. Уз то имамо једну од првих приповедака пок. Ранковића (*Кавкашница*) која доиста неће увеличати глас његова имена, али је интересантна ради потпуности књижевне слике пишчеве. У преведеној

*) Напоменућемо да они представљају незнатну фракцију дарвиниста и то већим делом таквих, који су познати са науком Дарвиновом само по чувењу.

Садржај: „* * *“ (песма). — „Свекра“. — „На твоје гробу“ (песма). — „Где уморане зру“ (српска) — „Госпођица Флоренција“. — „Апостол“. — „Разоружање“ (наставка) — „Књижевност“ — „Исправка“.

белетристици наставља се целом свету познат Текерејев роман *Тржиште људских тајтина* (ми за преводе с енглескога, још класичних дела, морамо бити особито захвални, јер је то за данас код нас и језик који се врло слабо чита и литература која се доста слабо познаје) и почиње једна лепа приповетка Луговога *Миро*.

Од састава који не иду овде истиче се паметан чланак г. В. Рибникара, у ком је лепо и јасно изнесена философија толико спомињаног *Ничеа*. Г. Б. Поповић у Позоришном прегледу наставља исцрпну и критичку анализу Костићеве *Гордане* са својственом њему умешношћу. Г. Д. Ружић износи живот Дарвинов у чланку који би поред своје интересантности и детаљности, могао бити и срећенији и концизнији. Г. К. Таушановић продужује превод познатих Холечекових чланака о Босни и Херцеговини, а г. Ур. Петровић почиње превод критичне, интересантне и поучне књижевне исповести великана руске лепе књиге Ив. Гончарова. Прелазећи преко симпатичнога чланка Ш. Луаза с Вукове прославе и других незнатнијих радова, споменућемо, из одељка критике, подужу оцену Микова (псеудоним) на *Песме* младог хрватског музичара М. Николића. Оцена је мало кофужна, али с доста тачних и критичких опажања о, ако смемо рећи, унутрашњој физиономији песничкој, његову начину схватања, природи и духу, без говора о моћи и начину изражавања песникових, форми његових песама. — На крају су *Белешке*.

Као што видите садржина говори и ми се нећемо огрешити ако препоручимо *Дело* (о ком су се, са реткости само спомињемо, с најлепшом хвалом изразили хрватски *Vienac* и *Prosvjeta*) најтоплијој најњи српске публике.

У. П.

Исправка. У мом осуетву је био изашао приказ „О дводомној систему“ и зато има у њему неколико погрешака, које местимично кваре смисао написа. Моле се читаоци да ово исправе:

На другом ступцу у 20-ом реду треба да стоји... „а у финансијској и административној грани да је он потчињен Доњем Дому“ (а не: а да је он потчињен Д. Дому).

На истом ступцу а у 23 реду треба: „Најтеже би било измирити право *интерпелације*, које се мора оставити Сенату, са осуетвом права код Сената да може оборити Владу“. У овој реченици је реч *интерпелације* са свим изостала.

На трећем ступцу у 30-ом реду озго треба: „Сва одговорност што је ово предузеће *побацило* лежи на пок. Пироћанцу...“ (а стоји у место *побацило*, *избацило*).

На истом ступцу у 35-ом реду треба: „Пироћанац са својим силним *умом* и онаквом спремом...“ (уместо *умом* стоји *уделом*!!).

На четвртм ступцу у 5-ом реду озго треба: „Зато и треба сваки прави пријатељ народног представништва да добро угуви ово...“ (а стоји у место *пријатељ* реч *пројекат*!!).

Остале су грешке мање и може их читалац сам исправити.

Sp.